

ORIGINAL ARTICLE / ÖZGÜN ARAŞTIRMA

Copyright@Author(s) - Available online at dergipark.org.tr/en/pub/igusbd. Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Çocuk ve Ergenlerin Siber Dedikoduya Verilen Tepkilere Yönelik Değerlendirmelerinin İncelenmesi

Examining Children's and Adolescents' Evaluations of Responses to Cyber Gossip

Muhammed Şükrü
AYDIN

Öz

Amaç: Gençlerin zamanlarının önemli bir bölümünü sanal ortamlarda geçirmesiyle birlikte siber zorbalık konusundaki çalışmalar artmaktadır ancak zorbalığın bir boyutu olan siber dedikodu araştırmalara konu olmamıştır. Bu amaçla mevcut araştırmada, gençlerin siber dedikoduya verilen tepkilere yönelik değerlendirmeleri incelenmiştir.

Yöntem: Çalışmada 10-16 yaşlarındaki 148 katılımcı yer almıştır. Katılımcılara beşi özel sohbet, beşi topluluk içinde gerçekleşen sohbet olmak üzere 10 kısa hikâye okunmuş; ardından siber dedikodu yapan kişiye verilen tepkilerin uygunluğu ve etkililiğine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Bulgular: Analizler sonucunda hem özel hem de topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamında yapılan siber dedikoduya verilen olumlu müdahale tepkisinin ahlaki açıdan en uygun ve en etkili tepki olduğu bulunmuştur. Buna karşın, hem özel hem de topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamında yapılan siber dedikoduyu "destekleme" tepkisinin katılımcılar tarafından en az uygun görülen ve en az etkili yöntem olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Sonuçlar: Her ne kadar örneklemin genellenebilirliği noktasında sınırlılıklar barındırsa da bu araştırma ile siber dedikoduya yönelik Türkiye'deki ilk uygulamalar gerçekleştirilmiş ve literatürdeki bulgular doğrultusunda yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Ahlaki değerlendirme, dedikodu, siber dedikodu, siber zorbalık, zorbalık

Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü,
Konya, Türkiye.
✉ muhammed.aydin@selcuk.edu.tr

Geliş/Received: 28.09.2023
Kabul/Accepted: 27.02.2025

Muhammed Şükrü Aydın, "Examining Children's and Adolescents' Evaluations of Responses to Cyber Gossip", Istanbul Gelisim University Journal of Social Sciences, 12 (1), April 2025, pp. 308-320.

Abstract

Aim: As youth spend a significant part of their time in virtual environments, research on cyberbullying are increasing, however, cyber gossip has not been the subject of research. For this purpose, in the current research, youth's evaluations of the responses to cyber gossip were examined.

Method: A total of 148 participants between the ages of 10-16 included in the study. Ten vignettes were told to the participants, five of them were private chat and five of them were public chat. Then, questions were asked about the reasonability and effectiveness of the responses given to the protagonist who made cyber gossip.

Results: As a result of the analysis, it was found that the positive intervention response to cyber gossip in both private and public chat environments was the most morally appropriate and effective. On the other hand, it was also concluded that the supporting response to cyber gossip, both in private and in public chat environments, was the least appropriate and least effective method by the participants.

Conclusion: Although the sample's generalizability is limited, this study represents the first application of cyber gossip in Turkey and is analyzed in accordance with the findings from existing literature.

Keywords

Moral reasoning, gossip, cyber gossip, cyber bullying, bullying

Giriş

Gelişen teknolojiyle birlikte dijital araçlar insan yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Özellikle ergenlik dönemiyle birlikte internet ve sosyal medya kullanımının yaygınlaşması, ergenlerin gün içerisinde arkadaşlarıyla iletişim kurdukları zaman dilimini de artırmıştır. Ancak dijital araçların kullanımıyla, siber zorbalık ve dedikodunun birleşim noktasında bulunan siber dedikodunun da yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Bu noktada, gençlerin siber dedikodu yapan kişileri nasıl değerlendirdikleri, siber dedikoduya nasıl müdahale edileceği gibi konuların incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Dedikodu kavramı, bir kişinin (hedef) yokluğunda başkaları hakkındaki olumlu veya olumsuz yöndeki değerlendirme içeren bilgilerin üçüncü bir kişiyle paylaşılması olarak tanımlanmaktadır (Foster, 2004). Çocukların başkalarının zihinsel durum ve temsillerinin kendilerinininkinden farklı olabileceğini anlamalarıyla sosyal bilişlerinde farklılıklar meydana gelir. Bu değişiklikler doğal olarak çocukların başkalarının sosyal davranışlarıyla bağlantılı olan iletişimlerini de etkiler. Engelmann ve arkadaşlarının (2016) potansiyel işbirlikçi ortak tercihlerinin incelendiği deneysel bir çalışmada, 5 yaşındaki çocukların başkaları hakkında olumlu itibar bilgisi sağladıkları ancak zihin kuramı becerisini kazanamayan 3 yaşındaki çocukların başkalarının itibarına dikkat etmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre, her ne kadar kompleks olmasa da, erken çocukluğun sonlarına doğru çocukların başkalarının itibarına önem verdikleri söylenebilir. Çocukların gerçek anlamda ilk kez dedikodu yapmaya başlamaları orta çocukluk döneminde gerçekleşmektedir.

Araştırmalara göre çocukların ve ergenlerin sosyal gelişiminin önemli bir özelliği olarak kabul edilen dedikodunun, ergenlik döneminde zirve yaptığını söylemek mümkündür (tartışma için bkz. Ingram, 2019). Çalışmaların bir kısmı, dedikodunun olumlu değerlendirmeleri içerdiğini göstermekteyken (Gottman ve Mettetal, 1986); bazı çalışmalarda ergenlerin sevmedikleri kişilerin itibarını zedelemek amacıyla o hedef hakkında olumsuz bilgiler paylaşabildikleri (Kisfalusi ve ark., 2019) ve dedikoduyu olumsuz bilgiyi yaymada işlevsel bir araç (McDonald ve ark., 2007) olarak değerlendirdikleri ifade edilmektedir. Nadiren de olsa, bazı çalışmalarda ergenlerin eğlence amaçlı dedikodu yayabildikleri belirtilmiştir (Wargo Aikins ve ark, 2017).

Teknoloji kullanımının son yıllarda artmasına paralel olarak çocuklar ve ergenlerin çevrimiçi ortamlarda bilgi alışverişinde bulunmaları da artmıştır. Örneğin, Türkiye'de düzenli internet kullanımı olan 6-15 yaş arasındaki çocuk ve ergenlerin internet kullanım faaliyetlerine bakıldığında, %13.2'sinin "e-posta gönderme/alma", %65.2'sinin "mesajlaşma" amacıyla internet kullandıkları raporlanmıştır (TÜİK, 2024). Bu durum, bir nevi iletişimin niteliğinde değişikliklere sebebiyet vererek (Nesi ve ark.,

2018) siber dedikodu fenomeninin ortaya çıkmasına da imkan sunmuştur. Bu noktada siber dedikodu kavramını tanımlamak gerekirse; siber dedikodu, “elektronik cihazların kullanımıyla çevrimiçi ortamda bulunmayan bir başka kişi hakkında değerlendirici yorumlar yapmak ve bilgi alışverişinde bulunmak” şeklinde ifade edilebilir (Romera ve ark., 2018). Genelde hedef kişiye yönelik olumsuz değerlendirmeler barındıran siber dedikoduyu, siber zorbalık başlığı altında düşünmek mümkündür. Zorbalığa benzer şekilde, siber zorbalıkta da doğrudan (örn., çevrimiçi ortamda tehdit etmek) veya dolaylı olarak (örneğin, çevrimiçi ortamda başkasının arkasından olumsuz bilgiler yaymak) üçüncü şahıslar hedef alınmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2015). Bu açıdan değerlendirildiğinde, çevrimiçi ortamda dolaylı olan siber zorbalıkları, siber dedikodu olarak kabul etmek mümkündür.

Literatür incelendiğinde, araştırmalar siber dedikodu yapmanın zorbalık ve siber zorbalık gibi çeşitli akran zorbalığı biçimleriyle ilişkili olduğu görülmektedir (Cebollero-Salinas ve ark., 2022; Falla ve ark., 2021; García-Fernández ve ark., 2022). Örneğin, Casas ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında siber dedikodu yapmanın cinsel içerikli mesajlar yazma, cinsel içerikli alıntılar gönderme gibi siber zorbalık davranışlarını yordadığı bulunmuştur. Bu gibi araştırmalar, siber dedikodunun potansiyel olarak ergenlerin uyumsuz çevrimiçi davranışlarından biri olabileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla siber dedikodu, çocuk ve ergenlerin sosyal duygusal gelişimleri açısından dikkate alınması gereken önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Bu konunun bir diğer boyutu ise çocuk ve ergenlerin siber zorbalığa karşı tutumları ve verdikleri tepkilerdir. Zorbalık davranışına yönelik tutumların nasıl olduğu konusunda literatür taraması yapıldığında, çocuk ve ergenlerin zorbalıkla baş etmesinde farklı tepkilerde bulunduğu görülmektedir. Literatüre göre bu tepkiler özetlenecek olursa; en çok kullanılanları pasif kalma, olumsuz müdahale, olumlu müdahale, yok sayma ve zorbalığı destekleme şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Dirks ve ark., 2007; Grassetti ve ark., 2017; Moxey ve Bussey, 2020; Smith ve ark., 2008). Zorbalıkla paralel olarak düşünülürse, siber zorbalığın bir türü olan siber dedikoduya yönelik de benzer tepkilerin ortaya çıkması beklenebilir. Ancak siber dedikodu üzerine yapılan araştırmaların sınırlı olması nedeniyle, çocuk ve ergenlerin dedikodu gibi çevrimiçi akran zorbalıklarıyla karşılaştıklarında nasıl tepki verebilecekleri konusunda bilgiler yetersizdir. Bu nedenle, mevcut çalışmada zorbalık literatüründen esinlenerek, ergenlerin siber dedikoduya verilen tepkileri nasıl değerlendirdikleri, hangi yöntemi daha uygun buldukları incelenecektir.

Psikoloji literatüründe uzun bir geçmişi olan seyirci etkisi fenomenine göre, bir ortamda diğer seyirciler olduğunda bireylerin olumsuz bir davranışa müdahale etme olasılıklarının azaldığı bilinmektedir (van Bommel ve ark., 2012). Barlińska ve arkadaşlarına (2013) göre, çevrimiçi ortamlarda, özel ve kamusal izleyici kitlesinin de dikkate alınması gerekmektedir çünkü zorbalık yapan kişi, hedefe özel olarak veya birden çok izleyicinin önünde siber zorbalık yapabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çevrimiçi ortamda özel olarak veya başkalarının da yer aldığı topluluk içinde yapılan siber dedikoduların hem etkilerinin hem diğer insanlar tarafından değerlendirilmesinin farklılaşacağı beklenebilir. Bu nedenle mevcut çalışmada, ergenlik dönemindeki gençlerin özel ve topluluk içinde gerçekleşen siber dedikodulara yönelik tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığı da ayrıca incelenecektir.

Yüz yüze yapılan dedikodularla ilgili çalışmalar literatürde mevcuttur ancak söz konusu siber dedikodu olduğunda, ergenlerin bu tepkilere karşı tutum ve değerlendirmelerinin nasıl olduğuna yönelik araştırmalar yetersiz görülmektedir. Her ne kadar özünde dedikodu içeriyor olsa da; çevrim içi ortamda gerçekleşen siber dedikoduda “özellikle hedef kişinin ortamda bulunmayışı” ve “hedef kişinin kendisine yönelik olumsuz konuşmalardan habersiz oluşu” söz konusudur. Bu nedenle farklı türde dedikodulara yönelik ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki gençlerin tutumlarının incelenmesi literatür açısından önemli görünmektedir. Bunun yanı sıra, çevrimiçi ortamda özel olarak ve topluluk içinde yapılan sohbetlerdeki siber dedikoduya verilen tepkilerin değerlendirilmesinde farklılık olup olmadığı araştırmada ele alınacak problemlerden bir diğeridir.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmaya, yaşları 10-16 ($Ort_{yas} = 13.03$; $SS = 2.01$) arasında değişen 148 çocuk (70 kız, 78 erkek) katılmıştır. Ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki katılımcıların dedikoduya yönelik değerlendirmelerinde gelişimsel farklılıklar olup olmadığını incelemek amacıyla ilgili yaş grubuyla araştırma yürütülmüştür.

Katılımcı grubun demografik özellikleri incelendiğinde, %21.6'sının (n=32) anne ve babasının boşanmış olduğu raporlanmıştır. Algılanan gelir düzeyi açısından, annelerin %64.2'si kendilerini orta gelir grubunda (n=95), %23.6'sının ise üst-orta gelir grubunda (n=35) değerlendirmiştir. Katılımcıların kardeş sayıları incelendiğinde, 74 katılımcının (%50) bir kardeşe; 35 katılımcının (%23.6) ise iki kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Katılımcıların siber dedikoduya yönelik değerlendirmelerinin ölçümünde Caivano ve Talwar'ın (2023) çalışmasındaki kısa hikâyeler kullanılmıştır. Hikâyelerin beşinde çevrimiçi ortamda özel sohbet mesajı; diğer beş hikâyede ise çevrimiçi ortamda başkalarının da dâhil olduğu grup içerisinde mesajlaşma yer almaktadır.

Hikâyelerin tamamında dedikodu yapan kişi ve alıcı arkadaş olarak sunulmuştur. Dedikodunun hedefindeki üçüncü şahıs; dedikodu yapan kişi ve alıcının da arkadaşıdır. Her hikâyede, dedikodu yapan kişi alıcıya çevrimiçi ortamda üçüncü şahıs hakkında olumsuz yönde dedikodu yaptığı bir mesaj göndermekte ve üçüncü şahsın sosyal normu ihlal ettiğine dair gözlemini (örn. ders esnasında konuşmak) anlatmaktadır.

Hikâyelerde alıcı, dedikodu yapan kişinin mesajına aşağıdaki tepkilerden birini vermektedir: a) *Pasif tepki*: dedikodu yapan kişiyi görmezden gelmeyi ve yanıt vermeme; b) *Olumlu müdahale*: Dedikodu yapan kişinin dedikoduyu durdurması gerektiğini açık bir şekilde belirtme; c) *Olumsuz müdahale*: dedikodu yapan kişiye sert çıkarak dedikoduyu sonlandırmasını isteme; d) *Teşvik etme*: dedikoduya katkıda bulunma; e) *Engelleme*: dedikodu yapan kişiyi engelleme ve sohbetten çıkarma. Bu tepkiler, özel mesajlaşma ve topluluk içinde mesajlaşma yapılan iki farklı bağlamda da tutarlı bir şekilde sunulmuştur. Ayrıca hikâyelerdeki karakterlerin isimleri her iki cinsiyet için uygun olacak şekilde (örn., Deniz, Bilge) kullanılmıştır.

Her bir hikâyenin okunmasının ardından katılımcılara hikâyeye ilgili iki soru yöneltilmiştir. İlk soru, alıcının yanıtının ne kadar iyi veya kötü olduğunun ahlaki açıdan değerlendirilmesine yöneliktir. 5'li Likert tipi derecelemesi olan sorular (1= çok kötü; 5= çok iyi) çocuklara uygun olacak şekilde yüz ifadeleri ile desteklenmiştir. İkinci soru ise alıcının dedikoduya yönelik yanıtının etkinliğini değerlendirmektedir. Benzer şekilde 5'li Likert tipi derecelemesi olan sorular (1= çok kötü; 5= çok iyi) çocuklara uygun olacak şekilde yüz ifadeleri ile desteklenmiştir.

İşlem/Prosedür

Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Katılımcı grubunun ön ergenlik ve ergenlik dönemdeki gençler olması nedeniyle öncelikle ebeveynlerden çocuklarının çalışmaya katılımları konusunda onamları alınmıştır. Ardından her bir çocuktan katılımları için onayları alınmıştır. Katılımcılarla birebir yapılan uygulamalar yaklaşık 10 dakika sürmektedir.

Veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerden olan frekans ve tanımlayıcı analizler; ön ergenlik ve ergenlik dönemindeki katılımcıların siber dedikoduya yönelik tepkilerinin farklılaşıp farklılaşmadığının analizinde *bağımsız örneklemli t test*; farklı siber dedikodulara (özel ve topluluk içinde yapılan) yönelik tutumların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesinde de *bağımlı örneklemli t test* analizi yapılmıştır. Çocuk ve ergenlerde yaşlara göre siber dedikoduya yönelik verilen tepkilere ve tepkinin etkili olma derecesine ilişkin farklılıklar olup olmadığını test etmek üzere *bağımsız örneklemli t test* analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmada siber dedikoduya verilen farklı tepkilerin 10-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenler tarafından ahlaki olarak nasıl değerlendirildiği ve bu tepkilerin siber dedikoduyu önlemede ne kadar etkili olduğu incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak betimsel istatistiklerle ortalamalar; ardından sonuç çıkarıcı bulguları görmek üzere fark analizleri sunulmuştur.

Katılımcıların siber dedikoduya tepki veren kişinin tepkisini ne düzeyde ahlaki olarak değerlendirdiklerine ve verilen tepkinin siber dedikoduyu önlemeye yönelik ne kadar etkili bir yöntem olduğuna ilişkin elde edilen cevapların ortalama ve standart sapmalar Tablo 1 ve 2'de paylaşılmıştır.

Tablo 1. Siber dedikodu tepkilerine yönelik ahlaki değerlendirme düzeyi ortalamaları

Siber dedikodu ortamı / Siber dedikodu tepkileri	Özel Sohbet		Toplulukta Gerçekleşen Sohbet	
	Ort	Ss.	Ort.	Ss.
Olumsuz Müdahale	3.08	1.11	2.97	1.29
Engelleme	2.79	1.08	2.91	.97
Destekleme	1.83	.76	1.41	.63
Olumlu Müdahale	4.40	.75	4.56	.67
Pasif Tepki	3.08	.81	3.29	.72

Not: Her tepki için minimum 1; maksimum 5 puan alınmaktadır.

Buna göre, sonuçlar özel sohbet açısı özelinde değerlendirildiğinde, çocukların siber dedikoduya yönelik en çok olumlu müdahalede bulunma tepkisini ahlaki olarak uygun buldukları, bunu sırasıyla pasif kalma tepkisi, olumsuz müdahale, engelleme ve destekleme tepkilerinin takip ettiği görülmüştür. Katılımcılara göre, olumsuz müdahale ve pasif kalma tepkilerinin ahlaki yönden benzer düzeyde algılandığı görülmektedir. Toplulukta gerçekleşen sohbet için değerlendirildiğinde, ahlaki yönden uygun bulunma açısından aynı tepki sırası gözlemlenmiştir.

Tablo 2. Siber dedikodu tepkilerine yönelik verilen tepkilerin etkililiğinin ortalamaları

Siber dedikodu ortamı / Siber dedikodu tepkileri	Özel Sohbet		Toplulukta Gerçekleşen Sohbet	
	Ort	Ss.	Ort.	Ss.
Olumsuz Müdahale	3.94	1.06	4.04	1.04
Engelleme	3.28	1.17	3.08	1.04
Destekleme	1.42	.53	1.27	.59
Olumlu Müdahale	4.1	.6	4.06	.81
Pasif Tepki	2.75	.84	2.56	.89

Not: Her tepki için minimum 1; maksimum 5 puan alınmaktadır.

Tablo 2'ye göre, çocukların siber dedikoduya yönelik en çok olumlu müdahalede bulunma tepkisini etkili gördükleri, bunu sırasıyla olumsuz müdahale, engelleme, pasif tepki ve destekleme tepkilerinin takip ettiği görülmektedir. Toplulukta gerçekleşen sohbet için değerlendirildiğinde, siber dedikoduya yönelik en etkili yöntemin benzer sırayı takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk ve ergenlerin siber dedikoduya verilen tepkileri değerlendirmelerinde cinsiyet, ebeveynlerin medeni durumu ve yaş grubu değişkenlerinin etkisini incelemek üzere bazı analizler yürütülmüştür. İlk olarak cinsiyet açısından bakıldığında, özel sohbet ortamında dedikoduya tepki veren kişinin davranışının ahlaki olarak değerlendirilmesinde kız ve erkek katılımcılar arasında “olumsuz müdahale”, “engelleme” ve “olumlu müdahale” tepkilerinde anlamlı farklılıklar görülmüştür (*sırasıyla*, ($t(146)=2.19, p=.03$; ($t(146)=2.61, p=.01$; ($t(146)=-2.12, p=.035$). Sonuçlara göre, özel sohbet ortamında kızlar “olumlu müdahale” tepkisini; erkekler ise “olumsuz müdahale” ve “engelleme” tepkisini ahlaki olarak daha uygun bulmuşlardır. Özel sohbet ortamında dedikoduya verilen tepkinin etkili olma düzeyine bakıldığında ise cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir. Sonuçlar topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamları için ele alındığında, “olumsuz müdahale” tepkisinin kızlar tarafından ahlaki yönden daha az uygun bulunduğu görülmüştür ($t(146)=2.06, p=.041$). Topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamındaki siber dedikoduya verilen tepkilerin etkili olma düzeyleri açısından cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar gözlenmemiştir.

Çalışmadaki bir diğer demografik değişken olan ebeveynlerin medeni durumunun siber dedikoduya verilen tepkilerin değerlendirilmesindeki etkisi bağımsız örneklem t testi analizi gerçekleştirilmiştir. Özel sohbet ortamında gerçekleşen siber dedikodu için gerçekleştirilen analizler sonucunda,

anne-babaları boşanmış olan çocukların dedikoducuya özel sohbet ortamında olumsuz müdahale, engelleme, destekleme ve pasif kalma tepkileri verildiğinde ahlaki değerlendirmelerinin ebeveynleri birlikte olan katılımcılara kıyasla anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Buna göre, ebeveynleri boşanmış olan çocuklar “olumsuz müdahale”, “engelleme” ve “pasif kalma” tepkisini ebeveynleri birlikte olan çocuklara kıyasla ahlaki yönden daha makul karşılamışlardır (sırasıyla, $t(146) = -5.82, p < .001$; $t(146) = -7.16, p < .001$; $t(146) = -3.89, p < .001$). Buna karşın, ebeveynleri birlikte olan çocuklar ebeveynleri boşanmış olan çocuklara kıyasla “destekleme” tepkisini ahlaki olarak daha uygun görmüşlerdir ($t(146) = 2.61, p = .01$). Topluluk içindeki gerçekleşen siber dedikodu açısından bakıldığında, ebeveynleri boşanmış olan çocuklar “olumsuz müdahale” ve “engelleme” tepkilerini ebeveynleri birlikte olan çocuklara kıyasla ahlaki yönden daha makul karşılamışlardır (sırasıyla, $t(146) = -5.95, p < .001$; $t(146) = -6.72, p < .001$). Ancak ebeveynleri birlikte olan çocuklar ebeveynleri boşanmış olan çocuklara kıyasla “destekleme” tepkisini ahlaki olarak daha uygun görmüşlerdir ($t(146) = 3.36, p = .001$).

Siber dedikoduya yönelik verilen tepkilerin etkililiği açısından değerlendirildiğinde ise ebeveynleri birlikte olan katılımcılarla kıyaslandığında, boşanmış ailede yaşayan çocuklar özel sohbet ortamlarındaki “olumsuz müdahale”, “engelleme” ve “pasif kalma” tepkilerini anlamlı olarak daha etkili bir yöntem olarak değerlendirmişlerdir (sırasıyla, $t(146) = -3.86, p < .001$; $t(146) = -5.15, p < .001$; $t(146) = -4.5, p < .001$). Ek olarak, ebeveynleri boşanmış olan katılımcılar siber dedikoduya verilen “destekleme” tepkisini daha az etkili olarak görmüşlerdir ($t(146) = 2.12, p = .036$). Topluluk ortamında gerçekleşen siber dedikoduya verilen tepkiler açısından aynı örüntü görülmüştür. Buna göre, ebeveynleri birlikte olan katılımcılarla kıyaslandığında, boşanmış ailede yaşayan çocuklar topluluk içinde gerçekleşen siber dedikoduya yönelik “olumsuz müdahale”, “engelleme” ve “pasif kalma” tepkilerini anlamlı olarak daha etkili bir yöntem olarak değerlendirmişlerdir (sırasıyla, $t(146) = -3.73, p < .001$; $t(146) = -6.92, p < .001$; $t(146) = -3.22, p = .002$). Bununla birlikte, ebeveynleri boşanmış olan katılımcılar siber dedikoduya verilen “destekleme” tepkisini daha az etkili olarak görmüşlerdir ($t(146) = 3.01, p = .003$).

Çalışmanın bir diğer amacı doğrultusunda, farklı yaşlardaki katılımcıların dedikoducuya verilen tepkilere ilişkin değerlendirmelerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda, ilk olarak katılımcılar çocuk (10-12) ve ergen (13-16) olarak iki gruba ayrılmıştır. Daha sonra gerçekleştirilen bağımsız örneklemli t test analizi sonucunda, özel sohbet ortamında yapılan dedikodularda çocukların ($M = 3.31$) ergenlere ($M = 2.90$) kıyasla “olumsuz müdahale tepkisini” ahlaki olarak daha uygun gördükleri sonucuna ulaşılmıştır ($t(146) = 2.25, p = .03$). Benzer bir farklılık, “engelleme tepkisinde” de gözlemlenmiştir. Buna göre, çocukların ($M = 3.03$) ergenlere ($M = 2.62$) kıyasla “engelleme tepkisini” ahlaki olarak daha uygun gördükleri sonucuna ulaşılmıştır ($t(146) = 2.30, p = .023$). Siber dedikoduya verilen tepkilerin ahlaki uygunluk düzeyinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğine topluluk ortamında yapılan sohbetler açısından bakıldığında, çocukların ($M = 3.14$) ergenlere ($M = 2.74$) kıyasla “engelleme tepkisini” ahlaki olarak daha uygun gördükleri sonucuna ulaşılmıştır ($t(146) = 2.52, p = .013$). Siber dedikoduya verilen “olumlu müdahale” tepkisinin özel ve sohbet ortamlarına göre etkili olma düzeyi ise ailenin medeni durumuna göre farklılık göstermemiştir.

Siber dedikoduya verilen tepkilerin etkili olma düzeyinin yaş grupları arasında anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini incelemek üzere yapılan bağımsız örneklemli t test analizi sonucunda, özel sohbet ortamlarında çocukların ($M = 4.36$) ergenlere ($M = 3.63$) kıyasla “olumsuz müdahale tepkisini” anlamlı olarak daha etkili gördükleri bulunmuştur ($t(146) = 4.35, p < .001$). Benzer şekilde, özel sohbet ortamlarında çocukların ($M = 3.63$) ergenlere ($M = 3.02$) kıyasla “engelleme tepkisini” anlamlı olarak daha etkili gördükleri sonucuna ulaşılmıştır ($t(146) = 3.24, p < .001$). Sonuçlar topluluk ortamında gerçekleşen sohbetler açısından ele alındığında, çocukların ($M = 4.47$) ergenlere ($M = 3.71$) kıyasla “olumsuz müdahale tepkisini” anlamlı olarak daha etkili gördükleri sonucuna ulaşılmıştır ($t(146) = 4.67, p < .001$). Analizler sonucunda, çocukların ($M = 3.38$) ergenlere ($M = 2.85$) kıyasla “engelleme tepkisini” de anlamlı olarak daha etkili buldukları görülmüştür ($t(146) = 3.11, p = .002$).

Siber dedikoduya verilen tepkinin özel sohbet ortamı ile topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamında ahlaki açıdan değerlendirilmesinde anlamlı farklılıklar olup olmadığını görmek üzere bağımlı örneklemli t test analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, özel ve topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamları arasındaki farklılıklardan birinin “destekleme tepkisinde” olduğu gözlenmiştir. Buna

göre katılımcılar destekleme yöntemini topluluk ortamında gerçekleşen sohbetlerde ($M= 1.42$) özel sohbetlere kıyasla ($M= 1.83$) ahlaki yönden daha az uygun olarak karşılamışlardır ($t(147)= 8.25, p< .001$). Bir diğer anlamlı farklılık “olumlu müdahale tepkisinin” ahlaki açıdan uygun bulunurluğunda gözlenmiştir. Buna göre, katılımcılar olumlu müdahalede bulunma yöntemini topluluk ortamında gerçekleşen sohbetlerde ($M= 4.56$) özel sohbetlere kıyasla ($M= 4.40$) ahlaki yönden daha fazla uygun olarak karşılamışlardır ($t(147)= -2.49, p= .014$). “Pasif kalma tepkisi” açısından bakıldığında, katılımcıların bu yöntemi topluluk ortamında gerçekleşen sohbetlerde ($M= 3.29$) özel sohbetlere kıyasla ($M= 3.08$) ahlaki yönden daha fazla uygun olarak karşıladıkları bulunmuştur ($t(147)= -2.64, p= .009$).

Siber dedikoduya verilen tepkinin etkili olma derecesinin özel sohbet ortamı ile topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamında farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, katılımcılar tarafından “engelleme tepkisinin” özel sohbet ortamında ($M= 3.28$) topluluk içindeki sohbe ($M= 3.08$) kıyasla daha etkili olduğu raporlanmıştır ($t(147)= 2.25, p= .026$). Benzer şekilde, siber dedikoduyu “destekleme tepkisinin” topluluk içindeki sohbet ortamında ($M= 1.27$) özel sohbet ortamına ($M= 1.42$) kıyasla daha az etkili bir yöntem olduğu bulunmuştur ($t(147)= 3.08, p= .002$). Son olarak, siber dedikoduya verilen “pasif kalma tepkisinin” topluluk içindeki sohbet ortamında ($M= 2.56$) özel sohbet ortamına ($M= 2.75$) kıyasla daha az etkili bir yöntem olduğu bulunmuştur ($t(147)= 2.6, p= .01$).

Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın amacı çocuk ve ergenlerin siber dedikoduya verilen farklı tepkileri ne kadar ahlaki olarak değerlendirdiklerinin ve bu tepkilerin siber dedikoduyu önlemede ne kadar etkili olduğunun incelenmesiydi. Araştırma sonuçlarına göre, olumlu müdahale yöntemi çocuk ve ergenler açısından siber dedikoduya verilebilecek ahlaki yönden en uygun tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuca göre, katılımcıların olumlu müdahale tepkisini en yapıcı yöntem olarak değerlendirdikleri düşünülebilir. Yine katılımcılara göre, siber dedikoduyu önlemede en etkili olan yöntemin de olumlu müdahale tepkisi olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlar, hem özel hem de topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamı için benzerlik taşımaktadır.

Mevcut araştırmadan elde edilen sonuçlara göre siber dedikoduya karşı hem ahlaki yönden en az uygun olan hem de etkisi en düşük raporlanan tepki ise destekleme şeklinde rapor edilmiştir. Söz konusu bulgu, benzer şekilde hem özel hem de topluluk içindeki sohbet ortamı için geçerlidir. Buna göre, katılımcıların siber dedikoduyu olumsuz bir durum olarak algıladıkları ve ilişkilerinde olumsuz durumu desteklemenin istenmedik bir davranış olarak yorumladıkları düşünülebilir.

Elde edilen bulgular diğer araştırmalarla kıyaslanmak istendiğinde, literatürde siber dedikoduya yönelik tepkiler konusunda sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Örneğin, Caivano ve Talwar’ın (2023) aynı yaş grubuyla gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda da benzer şekilde özel ortamda yapılan sohbet esnasında siber dedikoduya verilen olumlu müdahale tepkisinin ahlaki açıdan en uygun, aynı zamanda siber dedikoduyu önlemede en etkili tepki olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada topluluk içinde gerçekleşen sohbetlerde ise engelleme yönteminin etkisine dair gençlerin bildirimde bulundukları gözlenmiştir. Mevcut araştırmadan elde edilen sonuçlarla kıyaslandığında, Türkiye’deki gençlerin batı toplumlarında yetişen gençler kadar engelleme yöntemini tercih etmedikleri görülmektedir. Türkiye’deki katılımcıların zorbalıkta engelleme davranışlarını tercih etmemesi konusunda yapılabilecek olası bir açıklama, dedikoducu olumsuz bir bilgi paylaşımında bulunuyor olsa da, ilişkileri tamamen bitirmek istememe eğilimi baskın geliyor olabilir. Türkiye’deki toplumsal yapının ilişkiselliğe önem veriyor olması (Kağıtçıbaşı ve 2000; Markus ve Kitayama, 1991) göz önüne alınırsa, böyle bir farklılık makul karşılanabilir.

Siber dedikoduya verilen tepkilere ilişkin literatürdeki çalışmalar yetersiz olmakla birlikte benzer bir mukayese siber zorbalık literatürü üzerinden de yapılabilir. Buna göre, Bostan ve arkadaşlarının (2020) lise öğrencileriyle yapmış oldukları araştırmada, kaçınma tepkisinin ergenler tarafından çok az kullanıldığı raporlanmıştır. İntikam ve diyalog kurma yöntemi ise siber zorbalığa verilen tepkiler açısından daha fazla benimsenmiştir. Şimdiki araştırmada da pasif kalma tepkisinin katılımcılar tarafından daha az etkili bulunması benzerlik gösteriyor olabilir. Benzer şekilde olumsuz müdahale ve olumlu müdahale tepkisinin de intikam ve diyalog kurma tepkisiyle paralellik gösterdiği düşünülebilir.

Bu açıdan, mevcut araştırma bulgularının literatürle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Şimdiki araştırmada siber dedikoduya verilen tepkinin ahlaki olarak değerlendirilmesinde cinsiyetlere göre farklılıklar bulunmuştur. Buna göre, kızlar olumlu müdahale tepkisini; erkekler ise olumsuz müdahale ve engelleme tepkilerini daha uygun bir davranış olarak nitelendirmişlerdir. Siber dedikodu literatürü yetersiz olmakla birlikte sonuçları zorbalık ve siber zorbalık araştırmalarıyla yorumlamak mümkündür. Bu alanda yürütülen araştırmalardan elde edilen sonuçlar, erkeklerin söz konusu zorbalık olduğunda daha sert tepkileri tercih ettiklerine (Esther ve Izaskun, 2012; Lansford ve ark., 2012), siber zorbalık tepkilerini daha az olumsuz gördüklerine (Huang ve Chou, 2010) ve doğrudan yöntemleri kullandıklarına (Card ve ark., 2008) işaret etmektedir. Türkiye'deki araştırmalar incelendiğinde, Bostan ve arkadaşlarının (2020) siber zorbalığa verilen tepkileri çalıştıkları araştırmada erkeklerin intikam boyutundaki, kızların ise diyalog boyutundaki ortalamalarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu raporlanmıştır. Bu sonuçların, mevcut araştırmadan elde edilen bulgularla örtüştüğü söylenebilir. Mevcut araştırmada kızların olumlu müdahale gibi ilişki kurmaya yönelik tepkileri daha makul karşılamaları; erkeklerin ise tersi şekilde olumsuz müdahale ve engelleme tepkilerini daha uygun görmeleri önceki bulguyla benzerlik göstermektedir. Stubbs-Richardson ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında da benzer şekilde erkeklerin sözlü saldırganlığı kullandıkları sonucu elde edilmiştir. Bu açıdan, erkeklerin söz konusu zorbalık ve türleri olduğunda, daha sert söylem ve yaptırımları uygun karşıladıkları söylenebilir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, anne babası boşanmış olan çocukların siber dedikoduya verilen tepkiler açısından olumsuz müdahale yöntemini daha ahlaki buldukları ve bu tepkinin siber dedikoduyu önlemede daha etkili olduğu görülmektedir. Bu sonuç, anne ve babanın birlikte olmadığı ailede yaşayan çocuk ve ergenlerin daha keskin yöntemleri uygun buldukları şeklinde yorumlanabilir. Literatür incelendiğinde siber dedikodu konusunda böyle bir çalışmaya rastlanamamıştır ancak akran zorbalığı araştırmaları tarandığında, anne babanın boşanmış olduğu ailelerden gelen çocukların korkutma, sindirme tepkilerini daha fazla tercih ettikleri şeklinde bir sonuç bulunmaktadır (Akduman, 2010). Bu konuda yapılabilecek olası bir açıklama, ebeveynleri tarafından ihmal edilen yahut ebeveynlerin ayrı olduğu ailede yetişen çocuk ve ergenlerin sert ve olumsuz yöntemleri tercih ettikleri şeklinde olabilir. Nitekim Lopez-Castro ve Priegue'nin (2019) yakın zamanlı meta-analiz çalışmasında da bu tip ailelerden gelen ergenlerin siber zorbalık davranışlarının fazla olduğu ifade edilmektedir. Ergenlerin sosyal-duygusal gelişimleri açısından uyumsuzluk yaşamaları, olumsuz bir durum karşısında en sert tepkiyi vermelerine yol açmış olabilir. Yine de mevcut araştırmadaki evli ve boşanmış aile sayılarının dağılımlarının homojen olmaması nedeniyle, bu konu ileride daha detaylı bir şekilde ele alınmalıdır.

Çalışmadan elde edilen bir diğer sonuca göre, 10-12 yaş aralığındaki çocuklar ile 13-16 yaş aralığındaki ergenlerin olumsuz müdahale ve engelleme tepkilerinde anlamlı farklılıklar görülmüştür. Siber dedikodu konusunda literatürde benzerlik taşıyan tek çalışmada da, Caivano ve Talwar (2023) aynı şekilde engelleme tepkisinin küçük çocuklarda büyüklere kıyasla daha fazla makul karşılandığı ve daha etkili olduğunu rapor etmişlerdir. Bu araştırmadan farklı olarak mevcut araştırmada olumsuz müdahale tepkisinde de anlamlı yaş farklılıkları gözlenmiştir. Mevcut araştırmada küçük yaş grubundaki katılımcıların olumsuz müdahale ve engelleme tepkisinin siber dedikoduya yönelik daha etkili yöntemler olduğunu düşünmeleri, sosyal ilişkilerindeki olgunluk düzeyinin düşüklüğünden kaynaklanıyor olabilir. Olası bir diğer açıklama da, çocukların yaşla birlikte daha kompleks arkadaşlık ilişkilerinin içine girişi olabilir. Zorbalık konusunda yapılan bir başka çalışmada (Björkqvist ve ark., 1992), 8 yaşındaki çocukların kendilerinden yaşça büyük çocuklara (11 ve 15 yaş) kıyasla zorbalığın daha sert ve geleneksel yöntemleri kullandıkları şeklinde sonuca ulaşılmıştır. Bu açıdan, elde edilen sonuçların literatürle genel olarak uyum gösterdiği ifade edilebilir. Ancak bu konudaki araştırmaların yetersizliği göz önüne alındığında, daha farklı yaş gruplarıyla problemin test edilmesi literatür açısından faydalı olabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, siber dedikoduya verilen bazı tepkilerin etkili olma derecesinin özel sohbet ortamı ile topluluk içinde gerçekleşen sohbet ortamında farklılık gösterdiği şeklindedir. Buna göre, engelleme ve destekleme tepkileri özel sohbet ortamında topluluk içindeki sohbete göre daha etkili olduğu; siber dedikoduya verilen pasif kalma tepkisinin ise topluluk içindeki sohbet ortamında özel sohbet ortamına göre daha az etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Destekleme tepkisi açısından bakıldığında, çocuk ve ergenlerin diğerleri tarafından ayıp karşılanacak bir tepkiyi hoş karşılamamaları, böylesi bir tepkinin dedikoduyu devam ettirebileceği gibi düşünceleri beraberinde getiriyor olabilir. Bu nedenle grup içinde uyumu bozacak bir davranış olarak algılanmış olabilir. Engelleme tepkisi ise grup içinde birçok tanık bulunması nedeniyle, dedikoduya tepki veren kişinin davranışının karşılık bulamayacağı veyahut ne anlama geldiğinin belli olmayabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Bir diğer ifadeyle, dedikodu yapan kişinin karşısında birçok muhatap olduğu için kimin neden engellediğini anlamıyor olabilir. Bu durumda verilen tepki de yersiz olarak algılanmış olabilir. Pasif kalma tepkisi ise başkalarının olduğu bir grupta olumsuz eyleme karşı gelinmeyişi göstermesi açısından olumsuz karşılanmış olabilir. Ayrıca özel ortamda pasif kalınması, dedikoducunun doğrudan fark edebileceği bir durum iken, topluluk içerisindeki mesajlaşmada pasif kalma tepkisi eylemsizlikle örtüşebilir. Bu açıdan katılımcıların topluluk içinde gerçekleşen olumsuz bir durum karşısında tepkisizliği uygun görmedikleri düşünülebilir. Bu sonuçlar, benlik sunumu ve imaj yönetimi araştırmalardan gelen açıklamalarla desteklenebilir. Buna göre, insanların kendileri hakkındaki bazı bilgileri ve imajlarını diğer insanlara iletmek için daha farklı görünmek istedikleri söylenebilir (bkz. Baumeister ve Bushman, 2014; Goffman, 2009). Dolayısıyla başkalarının yer aldığı bir gruptaki sohbetin sürdürülmesi ve sohbette gerçekleşen olumsuzluklara verilen tepkilerde, insanın doğası gereği dikkate aldığı kriterler farklılaşabilir. İki kişi arasında gerçekleşen bir sohbette insanlar içlerinden gelen tepkiyi verebilecekken; grup içerisinde farklı etmenleri göz önüne alarak hareket edebilir.

Mevcut araştırma birçok açıdan öncü olmakla birlikte bazı sınırlılıkları da barındırmaktadır. İlk olarak, keşifsel olan bu araştırmanın kesitsel özelliği taşıması nedeniyle sonuçların kesinliği hakkında temkinli yaklaşılması gerekmektedir. İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda siber dedikodu değişkeninin boylamsal olarak irdelenmesi yorumları daha güçlü kılacaktır. Bunun yanı sıra katılımcı grubunun hem sayıca az oluşu hem de farklı yerleşim yerlerinden katılımcıları içermemesi nedeniyle Türkiye örneklemini yansıtabilme açısından sınırlılık taşımaktadır. Bazı çalışmalarda dedikoduya yönelik yaklaşımların ahlak ve normlardan etkilenmesi sebebiyle kültürel öğrenme sistemleriyle entegre olduğu (Baumeister ve ark., 2004; Gabriels ve de Backer, 2016), dini görüşlerin dedikoduya yönelik tutumlarda etkili olduğu (Hashmi ve ark., 2019) şeklinde açıklamalar mevcuttur. Bu nedenle, gelecek araştırmalarda Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden katılımcıların dâhil edilmesi, siber dedikoduya yönelik kültürel ve dini farklılıkların görülmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, şimdiki araştırmada katılımcılar hipotetik senaryolar üzerinden siber dedikoduya tanık olmuşlardır. İlerideki araştırmalar yakın arkadaşların veya aile üyelerinin yaptığı siber dedikoduya verilecek tepkilerden hangisinin daha makul karşılandığı, bu kişilere hangi tepkilerle yaklaşmanın uygun olduğu gibi sorulara da yanıt arayabilir. Bunlara ek olarak, mevcut araştırmadan biraz daha farklı olarak, hem çocuk ve ergenlerin hem de yetişkinlerin hangi motivasyonlarla siber dedikoduya yöneldikleri araştırılabilir.

Sözü edilen sınırlılıklara karşın araştırma, gençlerin siber dedikodu karşısında verilen tepkilere nasıl yaklaştıkları ve siber dedikoduyu önlemeye yönelik yöntemleri belirleme açısından literatüre katkı sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlara göre, ortaokul ve lise öğrenimine devam eden gençlere bu tür bir zorbalık karşısında neler yapılabileceğine dair okullarda farkındalık oluşturacak etkinlikler düzenlenebilir. Araştırmada yer alan hikâye ve sorulara ek olarak gençlerin siber dedikoduyu önleme ve siber dedikodu ortaya çıktığında nasıl yaklaşacaklarına yönelik beyin fırtınası etkinlikleri de bu tür zorbalıkları ergen grubu içerisinde azaltmada kullanılabilir. Örneğin, Şahin ve Akbaba'nın (2010) 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada çocuklara zorbalık hakkında verilen empati eğitimlerinin zorbalık davranışlarını anlamlı düzeyde azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Zorbalığı azaltma ve önlemede buna benzer birçok sonuca rastlanmaktadır (Boyacı ve Ersever, 2017; Gökkaya ve Sütcü, 2018). Hatta siber zorbalığı azaltmada bile psiko-eğitim programlarının etkisi görülmektedir (örn., Peker ve İskender, 2015). Bulgulardan hareketle, benzer eğitim programları siber dedikodu için de geliştirilebilir.

Sonuç olarak, mevcut araştırmada günümüzde giderek yaygın bir problem haline gelen akran zorbalığının farklı bir boyutu olan siber dedikodu konusu çalışılmıştır. Türkiye'de ilk kez araştırılan siber dedikodu konusunda, çocuk ve ergenlerin olumlu müdahale tepkisini ahlaki olarak en uygun buldukları; siber dedikoduyu destekleme tepkisinin ise en etkisiz yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öncü niteliği taşıyan bu araştırmanın devamında gerçekleştirilecek projelerle zorbalığın bir türü olan siber dedikoduyu önleme ve azaltma çalışmalarıyla ergenler arasındaki uyumun artacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- AKDUMAN, G. G. (2010). 7-14 yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 3(2), 13-26.
- BARLIŃSKA, J., SZUSTER, A., & WINIEWSKI, M. (2013). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of the communication medium, form of violence, and empathy. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(1), 37–51. <https://doi.org/10.1002/casp.2137>
- BAUMEISTER, R. F., & BUSHMAN, B. J. (2014). *Social psychology and human nature*. Wadsworth Cengage Learning.
- BAUMEISTER, R. F., ZHANG, L., & VOHS, K. D. (2004). Gossip as cultural learning. *Review of General Psychology*, 8(2), 111-121. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.2.111>
- BJÖRKQVIST, K., LAGERSPETZ, K. M., & KAUKIAINEN, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends in regard to direct and indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 18(2), 117-127.
- BOSTAN, T., BOSTAN, A., SARP KAYA, S., & YABACI, A. (2020). Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ve siber zorbalığa karşı verdikleri tepkilerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 4(9), 321-332.
- BOYACI, M. & ERSEVER, O. G. (2017). Hoşgörü eğilimi geliştirme programının 5. sınıf öğrencilerinin hoşgörü ve zorbalık düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 167-182. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.6802>
- CAIVANO, O. & TALWAR, V. (2023). Receiving cybergossip: Adolescents' attitudes and feelings towards responses. *Computers in Human Behavior Reports*, 10, 100297. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2023.100297>
- CEBOLLERO-SALINAS, A., OREJUDO, S., CANO-ESCORIAZA, J., & ÍÑIGUEZ-BERROZPE, T. (2022). Cybergossip and problematic Internet use in cyberaggression and cybervictimisation among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 131, 107230. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107230>
- ENGELMANN, J. M., HERRMANN, E., & TOMASELLO, M. (2016). Preschoolers affect others' reputations through prosocial gossip. *British Journal of Developmental Psychology*, 34(3), 447-460. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12143>
- DIRKS, M. A., TREAT, T. A., & WEERSING, V. R. (2007). The situation specificity of youth responses to peer provocation. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 36(4), 621–628. <https://doi.org/10.1080/15374410701662758>
- ESTHER C., & IZASKUN, O. (2012). The role of emotion regulation in the predictive association between social information processing and aggressive behavior in adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 36(5), 338–347.
- FALLA, D., ORTEGA-RUIZ, R., & ROMERA, E. M. (2021). Mechanisms of moral disengagement in the transition from cybergossip to cyberaggression: A longitudinal study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3), 1000. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031000>
- FOSTER, E. K. (2004). Research on gossip: Taxonomy, methods, and future directions. *Review of General Psychology*, 8(2), 78-99. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.2.78>
- GABRIELS, K., & DE BACKER, C. J. (2016). Virtual gossip: How gossip regulates moral life in virtual worlds. *Computers in Human Behavior*, 63, 683-693. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.065>
- GARCÍA-FERNÁNDEZ, C. M., MORENO-MOYA, M., ORTEGA-RUIZ, R., & ROMERA, E. M. (2022). Adolescent involvement in cybergossip: Influence on social adjustment, bullying and cyberbullying. *The Spanish Journal of Psychology*, 25, e6. <https://doi.org/10.1017/SJP.2022.3>
- GOFFMAN, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (Barış C., Çev.). Metis Yayınları.
- GOTTMAN, J. M., & METTETAL, G. (1986). Speculations about social and affective development: Friendship and acquaintanceship through adolescence. In J. M. Gottman & J. G. Parker (Eds.), *Conversations of friends: Speculations on affective development* (pp. 192-240). Cambridge University Press.

GÖKKAYA, F., & SÜTCÜ, S. T. (2018). İlköğretim öğrencilerinde zorbalık eğilimini azaltmaya yönelik bilişsel davranışçı bir müdahale programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 43(193), 91-108. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.6731>

GRASSETTI, S. N., HUBBARD, J. A., SMITH, M. A., BOOKHOUT, M. K., SWIFT, L. E., & GAWRYSIAK, M. J. (2018). Caregivers' advice and children's bystander behaviors during bullying incidents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 47(1), 329–3340. <https://doi.org/10.1080/15374416.2017.1295381>

HASHMI, S. D., KHAN, K., ULLAH, I., GULZAR, S., & HAIDER, A. (2019). Religion can change intentions: Interactive effect of abusive supervision and Islamic work ethics on workplace gossip. *Journal of Islamic Business and Management (JIBM)*, 9(1), 160-175. <https://doi.org/10.26501/jibm/2019.0901-011>

HUANG Y., & CHOU C. (2010). An analysis of multiple factors of cyberbullying among junior high school students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1581–1590.

INGRAM, G. P. D. (2019). Gossip and reputation in childhood. In F. Giardini & R. Wittek (Eds.), *The Oxford Handbook of Gossip and Reputation* (pp. 131–151). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190494087.013.8>

LANSFORD J. E., SKINNER A. T., SORBRING E., GIUN TA L. D., DEATER-DECKARD K., & DODGE K. A. (2012). Boys' and girls' relational and physical aggression in nine countries. *Aggressive Behavior*, 38(4), 298–308.

LÓPEZ-CASTRO, L., & PRIEGUE, D. (2019). Influence of family variables on cyberbullying perpetration and victimization: A systematic literature review. *Social Sciences*, 8(3), 98-113. <https://doi.org/10.3390/socsci8030098>

KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

KISFALUSI, D., TAKÁCS, K., & PÁL, J. (2019). Gossip and reputation in adolescent networks. In F. Giardini & R. Wittek (Eds.), *The Oxford Handbook of Gossip and Reputation* (pp. 358– 379). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190494087.013.19>

MARKUS, H. R., & KITAYAMA, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.

MCDONALD, K. L., PUTALLAZ, M., GRIMES, C. L., KUPERSMIDT, J. B., & COIE, J. D. (2007). Girl talk: Gossip, friendship, and sociometric status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53(3), 381–411. <https://doi.org/10.1353/mpq.2007.0017>

MOXEY, N., & BUSSEY, K. (2020). Styles of bystander intervention in cyberbullying incidents. *International Journal of Bullying Prevention*, 2(1), 6–15. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-00039-1>

NESI, J., CHOUKAS-BRADLEY, S., & PRINSTEIN, M. J. (2018). Transformation of adolescent peer relations in the social media context: Part 1—A theoretical framework and application to dyadic peer relationships. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 21(3), 267–294. <https://doi.org/10.1007/s10567-018-0261-x>

PATCHIN, J. W., & HINDUJA, S. (2015). Measuring cyberbullying: Implications for research. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 69–74. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.013>

PEKER, A. VE İSKENDER, M. (2015). İnsani değerler yönelimli psiko-eğitim programının siber zorbalık üzerine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 11-22.

ROMERA, E. M., HERRERA-LÓPEZ, M., CASAS, J. A., ORTEGA RUIZ, R., & DEL REY, R. (2018). How much do adolescents cybergossip? Scale development and validation in Spain and Colombia. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00126>

SMITH, P. K., MAHDAVI, J., CARVALHO, M., FISHER, S., RUSSELL, S., & TIPPETT, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376–385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>

STUBBS-RICHARDSON, M., SINCLAIR, H. C., GOLDBERG, R. M., ELLITHORPE, C. N., & AMADI, S. C. (2018). Reaching out versus lashing out: Examining gender differences in experiences with and responses to bullying in high school. *American Journal of Criminal Justice*, 43, 39-66. <https://doi.org/10.1007/s12103-017-9408-4>

ŞAHİN, M., & AKBABA, S. (2010). İlköğretim okullarında zorbacı davranışların azaltılmasına yönelik empati eğitim programının etkisinin araştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(1), 331-342.

TÜİK (2024). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması. 29 Kasım 2017 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2024-53638> adresinden erişildi.

VAN BOMMEL, M., VAN PROOIJEN, J. W., ELFFERS, H., & VAN LANGE, P. A. (2012). Be aware to care: Public self-awareness leads to a reversal of the bystander effect. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(4), 926-930. <https://doi.org/10.1177/1948550613507958>

WARGO AIKINS, J., COLLIBEE, C., & CUNNINGHAM, J. (2017). Gossiping to the top: Observed differences in popular adolescents' gossip. *The Journal of Early Adolescence*, 37(5), 642-661. <https://doi.org/10.1177/0272431615617291>

Summary

Cyber gossip can be expressed as making evaluative comments and exchanging information about another person who is not present online through the use of electronic devices. It is possible to consider cyber gossip, which generally includes negative evaluations towards the target person, under the heading of cyber bullying. Similar to bullying, cyberbullying targets third parties directly or indirectly.

Research on face-to-face gossip are available in the literature, but when it comes to cyber gossip, research on youth's attitudes and evaluations towards these response is considered insufficient. Even though it essentially contains gossip; in cyber gossip that takes place online, "especially the target person is not present in the environment" and "the target person is unaware of the negative conversations about him/her". Therefore, examining youth's attitudes towards different types of cyber gossip seems important in terms of literature.

A total of 148 children (70 girls) aged between 10-16 participated in the study. Vignettes were used to measure participants' evaluations of cyber gossip. Five of the stories included a private chat message; in the other five vignettes, there are messaging within a group that include others. In all the vignettes, the gossip and the receiver were presented as friends. The third person, who is the target of the gossip, was also a friend of gossip and the recipient. In each vignette, the gossip sends the recipient a message online in which s/he gossips negatively about the third party and describes his or her observation that the third party violated the social norm. In the vignettes, the recipient gives one of the following responses to the gossip's message: Passive, positive, negative, encouragement, blocking. After the vignettes, the participants were asked two questions about the story. The first question addresses the moral evaluation of how good or bad the recipient's response is. The second question evaluates the effectiveness of the recipient's response to gossip.

According to the results, the positive intervention method appears to be the most morally appropriate response to cyber gossip for children and adolescents. According to this result, it can be thought that the participants evaluated the positive intervention response as the most constructive method. Again, the most effective method in preventing cyber gossip was found to be positive intervention response. These results are similar for both private and community chat environments. The results also showed that least morally appropriate and least effective response to cyber gossip was reported as encouragement response. The finding is similarly valid for both private and public chat environments. Accordingly, it can be thought that the participants perceived cyber gossip as a negative situation and interpreted supporting the negative situation in their relationships as an undesirable behavior.

The current research found gender differences in the moral evaluation of the response to cyber gossip. Accordingly, girls reported positive intervention methods; boys, on the other hand, described negative intervention and blocking responses as more appropriate behavior. According to the results, it was found that children came from divorced-family reported the negative intervention method more morally reasonable in terms of response to cyber gossip and that this response is more effective in preventing cyber gossip. This result can be interpreted as children and adolescents living in divorced

families would view drastic methods more appropriate. According to another result obtained from the study, significant differences were observed in the negative intervention and blocking responses of children aged 10-12 and adolescents aged 13-16.

When it was examined whether the degree of effectiveness of the reaction to cyber gossip differed between the private chat environment and the community chat environment, participants reported that the “blocking” was more effective in the private chat environments compared to the community one. Similarly, the response of “encouragement” to cyber gossip and “passive” response has been found to be less effective in the community chat environments.

As a result, in the current research, the subject of cyber gossip, which is a different dimension of bullying, which has become an increasingly common problem today, was examined. In the cyber gossip issue, which was researched for the first time in Turkey, children and adolescents found the positive intervention response to be the most morally appropriate. It has also been concluded that the encouragement response to cyber gossip was the least effective method. It is thought that the harmony between youths would increase with the projects to be carried out as a continuation of this pioneering research and the studies to prevent and reduce cyber gossip, which is a type of bullying.